

Udvikling af multimodal praksis i skolen

Af Ole Christensen og Frank Støvelbæk, Videreuddannelsen, UCC

Her skal belyses hvorledes der kan udvikles en multimodal praksis i skolen som medtænker børns uformelle, mediekulturelle kompetencer. Artiklen bygger på et mindre udviklingsprojekt, som vi har gennemført på Dyssegårdsskolen i Gentofte. Tre lærere på 4. klassetrin har stillet sig til rådighed i forbindelse med et lille eksperiment, hvor tre klasser på forskellig vis har arbejdet med at udvikle en multimodal praksis i danskundervisningen.

Vi har inviteret lærere ind i projektet, der ønsker at eksperimentere på lige fod med eleverne. Vi har eksperimenteret med læringsfællesskaber, hvor lærerne på forskellig vis rammesætter forløbet. Under alle omstændigheder har vi lagt vægt på, at eleverne har en aktiv og eksperimenterende rolle i undervisningsforløbet. I projektet har vi fulgt tre klasser over en dag og registreret, hvordan børn agerer i en multimodal praksis. Projektet er gennemført i samarbejde mellem Professionshøjskolen UCC og Nationalt Videncenter for Læsning.

Multimodal praksis i børns hverdag

Børn vokser i dag op i en verden domineret af forskellige medier og tilegner sig via brug af disse både viden om og kompetencer i at begå sig i, skabe og afkode multimodale tekster.

Multimodalitet er en betegnelse for, at der kommunikeres og skabes mening via et samspil af forskellige udtryksformer og tegn. Eksempelvis kan en multimodal tekst bestå af både farve, form, lyd, billeder og levende billeder. Nogle multimodale tekster kan tillige være interaktive og brugergenerede (Kress, 2010).

At børn vokser op med en mangfoldighed af medier betyder ikke, at alle har det samme kendskab til multimodale tekster eller at de kompetencer, som de har erhvervet i fritiden, umiddelbart kan overføres til de formelle læringskompetencer, der efterspørges i skolen. Det betyder heller ikke, at alle børn er lige stillet i mødet med de multimodale tekster. Vi er vidende om, at sociale og kulturelle forskelle spiller en stor rolle i forhold til børns mediebrug, deres møde med multimodale tekster samt udvikling af multimodale kompetencer. (Hjarvard, 2013; EU KidsOnline, 2016).

Skoleudviklingen og Fælles Mål

Skoleudviklingen har dog været præget af en medietilgang, hvor medier blev anvendt til at understøtte bestemte dele af læreprocessen. Det betyder desværre, at betydningen af at udvikle og anvende et pædagogisk læringsdesign, der favner og forstår multimodale tekster samt belyser sammenhænge mellem medier, multimodalitet og læring, herunder forholdet mellem det uformelle og formelle, er blevet overset (Bundsgaard, 2014).

Skoleudviklingen har også været præget af en medieforståelse, hvor medier ofte fungerede som understøttende værktøjer. It har været i fokus sammen med det at anvende bestemte digitale ressourcer til at understøtte opfyldelsen af konkrete pædagogiske mål. Dermed har man overset, at multimodale udtryk kan tilbyde nye arbejds- og læringsformer i en pædagogisk praksis. Der mangler således viden om, hvorledes multimodalitet kan favnes og forstås i forbindelse med udvikling af pædagogisk praksis. Endelig mangler der viden om de enkelte mediers og genrers æstetik og formsprog i relation til udvikling af en multimodal, pædagogisk praksis (Christensen, 2015; Drotner 2016a).

I Fælles Mål for dansk skal eleverne efter 4. klassetrin kunne læse multimodale tekster med henblik på oplevelse og faglig viden. De skal samtidig kunne udtrykke sig i skrift, tale, lyd og billede. Og de skal kunne analysere og fortolke tekster af enhver art. Endelig forventes det, at eleverne efterfølgende er i stand til at anvende multimodale tekster i overensstemmelse med gældende regler for kommunikation.

Kompetenceområde	Efter 2. klassetrin	Efter 4. klassetrin
Læsning	Eleven kan læse enkle tekster sikkert og bruge dem i hverdagsammenhænge	Eleven kan læse multimodale tekster med henblik på oplevelse og faglig viden
Fremstilling	Eleven kan udtrykke sig i skrift, tale, lyd og billede i nære og velkendte situationer	Eleven kan udtrykke sig i skrift, tale, lyd og billede i velkendte faglige situationer
Fortolkning	Eleven kan forholde sig til velkendte temaer gennem samtale om litteratur og andre æstetiske tekster	Eleven kan forholde sig til velkendte temaer i eget og andres liv gennem undersøgelse af litteratur og andre æstetiske tekster
Kommunikation	Eleven kan kommunikere med opmærksomhed på sprog og relationer i nære hverdagsituationer	Eleven kan følge regler for kommunikation i overskuelige formelle og sociale situationer

(<http://www.emu.dk/sites/default/files/Dansk%20-%20januar%202016.pdf>)

Et nyt udsigtspunkt

Vi ønsker at belyse, hvorledes elever på mellemtrinnet agerer som multimodale tekstproducenter og –brugere/konsumenter i danskundervisningen.

Overordnet arbejder vi med følgende undersøgelsesspørgsmål:

1. Hvilke mediekulturelle kompetencer bringer børn med ind i skolen – og hvorledes understøtter det udvikling af en multimodal pædagogisk praksis?
2. Hvorledes agerer børn som konsumenter og producenter i multimodal pædagogisk praksis – og hvorledes understøtter æstetik og formsprog nye kommunikations- og refleksionsformer?

Som udgangspunkt er vi optaget af, hvilke uformelle multimodale kompetencer børn bringer med ind i skolen, og hvorledes disse kan indgå som ressourcer i den pædagogiske praksis. En særlig opmærksomhed er rettet mod at belyse, hvorledes multimodalitet kan indgå i udvikling af eksperimenterende læringsfællesskaber, hvor elever og lærere indgår i ligeværdige relationer samt hvordan børn anvender og producerer multimodale tekster (Christensen, O. og Frank Støvelbæk, 2015).

I projektet vil vi undersøge, hvorledes elevens uformelle og formelle brug af digitale, multimodale tekster kan understøtte eksisterende pædagogisk praksis samt bidrage til udvikling af nye arbejds- og læringsformer. Vi har en formodning om, at projektet kan medvirke til at udvikle kreative og innovative kompetencer, som der i stigende grad efterlyses på arbejdsmarkedet i dag. Endvidere kan nye multimodale arbejds- og læringsformer understøtte udvikling af andre typer læringsrum, der i højere grad tilgodeser kravene til læring i det 21. århundrede (The Partnership for 21st Century Skills, 2013).

Med uformel læring forstår vi, hvilke mediekulturelle kompetencer elever bringer med ind i den pædagogiske praksis fra hverdagslivet. Den formelle læring finder sted og udvikles i en pædagogisk praksis og er didaktiseret. Vi er i den forbindelse optaget af begrebet semiformal læring, som finder sted i et formaliseret fællesskab (virtuelt eller fysisk), der er båret af uformelle læringskompetencer. Der kan være tale om et kulturtilbud eller et læringsfællesskab. Det eksperimenterende læringsfællesskab er dermed også en form for semiformal læring. F.eks. kan fri leg defineres som en form for uformel læring, leg i en pædagogisk kontekst er rammesat af

pædagogisk personale, og kan derfor karakteriseres som semiformal læring. Vi har en formodning om, at børns multimodale mediebrug i fritiden skal være basis for semiformal læring, der således kan bygge bro mellem fritid og skole (Drotner, 2016b).

Det semiformelle er en institutionel kategori og har to elementer i sig: det uformelle og det formelle. Fra det uformelle vedrører det den uforudsigelige læring, der finder sted, når du gør noget. Det uformelle rum er ikke-didaktiseret og især kendetegnet ved "den frie leg". I det formelle univers er læringen styret og med et pædagogisk formål. Det semiformelle foregår i en institutionel ramme, hvor det uformelle og det formelle mødes i en ny pædagogisk praksis. Det kan være i et formelt læringsfællesskab, f.eks. i et eksperimenterende fællesskab. Pædagogen og læreren udfordres på nye måder. Semiformal læring er en del af dannelsesprojektet, hvor børn, unge og voksne mødes på nye måder, og som anerkender og forstår betydningen af, at fritidens mediekulturelle kompetencer skal i spil i den pædagogiske praksis. Det vedrører ikke blot teknologier og artefakter, men først og fremmest hverdagens rutiner og ritualer, der udfordrer den pædagogiske dagsorden.

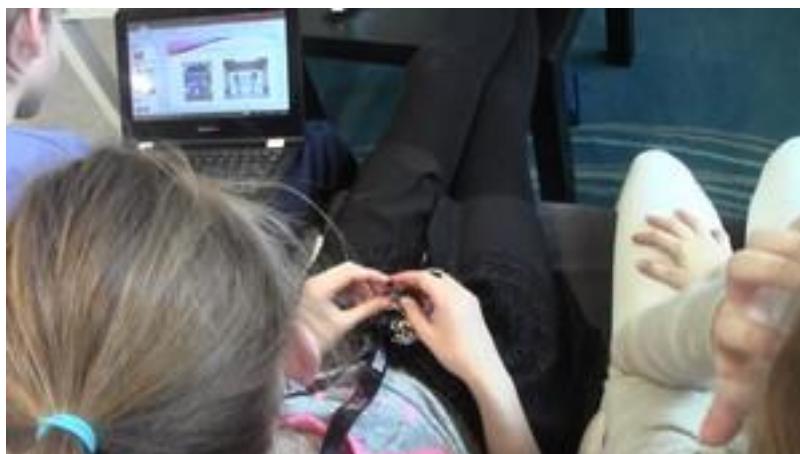
Børn i den pædagogiske praksis

Børn har umiddelbart en søgende og eksperimenterende tilgang til nettet (google, You tube). Når børnene får frie hænder til at vælge indhold i et produktionsforløb, så er der en tendens til, at børnene surfer rundt på må og få. Børnene er gode til at finde alt muligt på nettet, men har vanskeligt ved at vælge ud og vælge fra i forhold til skoleopgaven. De falder hele tiden over noget, der er sjovt og som fænger dem, og som de gerne deler med de andre børn. F.eks. da en gruppe børn skal finde lyd til en fortælling, falder de over klip på YouTube fra en audition til X-Factor. Klippene er sjove, flytter fokus fra skoleopgaven og tager 20 minutter.

Den uformelle læring står ofte alene og udfordres ikke altid i den pædagogiske praksis. Vi ser særlige udviklingspotentialer i den uformelle tilgang til mediebrugen, og som viser noget om børnenes mediekulturelle interesser og forudsætninger. De kan og må ikke stå alene. For det vil blot reproducere fritidens mediebrug og –mønstre.

I det semi-formelle læringsrum er der mulighed for at didaktisere det, som børnene bringer med ind i den pædagogiske praksis. F.eks. da børnene skal lave en power point, får de mulighed for at overveje stemninger og udtryk og skal tage stilling til farver, skrifttype og opsætning. I det semi-formelle læringsrum eksperimenterer børn og lærere i et fællesskab, og det giver børnene ”plads” til at udtrykke sig – og ikke mindst lyst til at lære.

Vi har eksempler på, at det kan være vanskeligt for læreren at didaktisere det semiformelle. En semiformal læreproces afspores hurtigt af manglende didaktisk styring, og børnenes uformelle leg tager over. Det kræver en særlig æstetisk/pædagogisk sensibilitet at håndtere det semiformelle i den pædagogiske praksis.

Digitale produktions- og præsentationsværktøjer kan få afgørende betydning i forbindelse med en didaktisering af læringsrummet. Præsentationsværktøjer hjælper børnene med at strukturere deres indhold og deres fortællinger. Dermed kan blive lettere for dem at kvalificere deres multimodale udtryk.

Samtidig er det bemærkelsesværdigt, at fritidens mediemønstre og ikke mindst børns brug af digitale devices i fritiden er en udfordring i gruppearbejder, hvor digitale ressourcer indgår som værktøjer i produktionsforløb. Børn råder oftest over deres egen device og brugen er individuel. Vi har flere eksempler på, at det er vanskeligt for børnene at fællesgøre og dele digitale ressourcer. Måske handler det også om, at mange af disse typer ressourcer er designet til individuel brug og ikke til pædagogisk brug.

Samlet set peger vores eksempler på betydningen af, at en multimodal praksis skal udvikles i et formaliseret læringsmiljø og skal rammesættes. Der skal eksperimenteres med, hvorledes der kan bygges bro mellem børnenes uformelle mediekulturelle kompetencer og den formelle læring i en skolepraksis. Vi mener at kunne iagttage, at det semi-formelle læringsrum er den overgang (pædagogiske omvej), der både giver det pædagogiske personale ny viden om børns uformelle mediebrug og som samtidig giver børn rum for at lære nyt – uden at blive omklamret af voksne eller at blive udsat for voksenkritik. "Mødet" mellem barn og voksen få en helt anden karakter.

Udvikling af en multimodal praksis i skolen

Den multimodale praksis udfordrer traditionelle elev- og lærerroller og giver eleverne "plads til" at udfolde en mere undersøgende og eksperimenterede tilgang. Samtidig får læreren mulighed for at facilitere og rammesætte en læreproces, hvor form og indhold udvikles i dialog mellem barn og voksen.

En multimodal praksis fordrer en aktiv (og bred) teknologiforståelse og –brug, hvor det i langt højere grad fokuseres på, hvilke devices, artefakter og digitale ressourcer, der er velegnede til at understøtte *bestemte* dele af læreprocessen. Meget hurtigt kommer et fraværende teknologivalg til at styre læreprocessen og dermed sætte rammer for det didaktiske design. Det skal derfor belyses, hvilke typer teknologier, der bedst understøtter eksperimenterende læringsfællesskaber, hvor børn er "ansvarlige deltagere", "målrettede og kreative producenter", "analyserende modtagere" og "kritisk undersøgende". Jævnfør de fire elevpositioner som beskrevet i Ministeriets

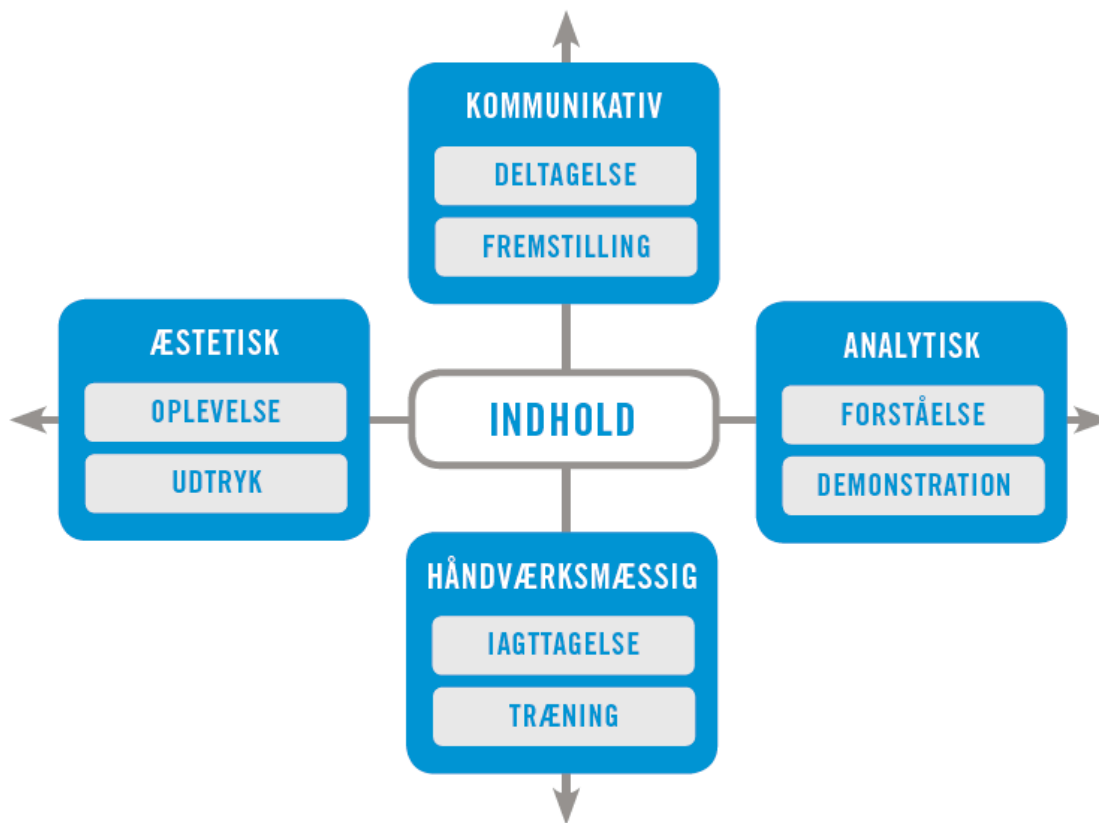
vejledning i forbindelse med it og medier i skolen (<http://www.emu.dk/modul/it-og-medier-vejledning>).

Endelig kan vi pege på betydningen af at arbejde med de enkelte mediers og genrers æstetik og formsprog. Det skal sikres, at børn gennem disse multimodale læreprocesser tilegner sig mediefaglig viden, der kan kvalificere deres viden om og forståelse af mediekulturen og de mediekulturelle udtryk, herunder samspillet mellem forskellige udtryksformer og tegn. De multimodale processer og produkter trænger i den grad til at blive mediefagligt kvalificeret.

Fokus skal derfor i langt højere grad rettes mod indholdet i disse produktioner. Skolen har længe været meget optaget af læringsmål og tegn på læring, og måske ofte på bekostning af indholdet og en mere eksperimenterende og undersøgende tilgang.

Vi er i den forbindelse inspireret af teorien om virksomhedsformer, der især er kendt indenfor de praktisk-musiske fag, og som er indholdsrelaterede. I fokus er måder at være virksom på og måder at arbejde med indhold på. Følgende model kan i den forbindelse tjene som et refleksionsværktøj, når der skal udvikles en pædagogisk praksis, der både har en receptiv og en produktiv dimension – og som ikke mindst bryder med traditionelle læringsforestillinger og tilbyder rammer for udvikling af en ny multimodal praksis i skolen:

FIGUR 3.2. Firfelttsmodel med de fire virksomhedsformer.

(Brodersen, Illum Hansen og Ziehe, 2015, s. 84)

Modellen vedrører måder at forholde sig til indhold på: håndværksmæssig, æstetisk, kommunikativ og analytisk. Modellen rummer forskellige elementer eller dimensioner som skal tilgodeses i udvikling af en multimodal praksis – og som spiller fint sammen med ”de fire elevpositioner” som tidligere omtalt. Og i relation til arbejdet med multimodale tekster, deres æstetik og formsprog kan den understøtte udvikling af et fælles sprog og en begrebsbrug.

Nøgleord er ”mediefaglig fordybelse” og ”rum til eksperimenteren”. I bestræbelserne på at udvikle en multimodal praksis i skolen som medtænker børns uformelle, mediekulturelle kompetencer er det en nødvendighed at slippe læremålstyringen et øjeblik og give sig hen til en mere eksperimenterende og undersøgende praksis. Den voksne rammesætter; indhold og processer udvikles i fællesskab af børn og voksne.

Ressourcer

Brodersen, P., Thomas Illum Hansen og Thomas Ziehe (2015): Oplevelse, fordybelse og virkelyst. Noter til æstetik i undervisningen. Hans Reitzels Forlag.

Bundsgaard J., et al.(2014): Digitale kompetencer – it i danske skoler i et internationalt perspektiv.

Lokaliseret her (29.09.16): http://unipress.dk/media/3525811/9788771248395_digital.pdf

Christensen, O. (2015): Familiens medialisering – skolens udfordring. Fagligt Forum, AVU Medier.

Lokaliseret her (29.09.16): <http://fagligtforum.avumedier.dk/docs/default-document-library/hent-artiklen-her.pdf?sfvrsn=0>

Christensen, O. og Frank Støvelbæk (2015): Når alle elever er aktører – udvikling af en mediepædagogisk praksis i skolen. Fagligt Forum, AVU Medier. Lokaliseret her (29.09.16):

<http://fagligtforum.avumedier.dk/docs/teoretiske-artikler/-her-.pdf?sfvrsn=2>

Drotner, K (2016a): *Digital dannelse er mere end beskyttelse*. Politiken, 6. august 2016. Lokaliseret her

(29.09.16): <http://politiken.dk/debat/ECE3325865/digital-dannelse-er-mere-end-beskyttelse/>

Drotner, K. (2016b): Børns og unges arbejde med film: Digital dannelse og produktiv læring for fremtiden.

DFI, København. Lokaliseret her (29.09.16): <http://www.dfi.dk/Nyheder/FILMupdate/2016/Maj/Film-styrker-boerns-digitale-dannelse.aspx>

EMU Danmarks Læringsportal (2016): Dansk, Fælles Mål, læseplan og vejledning. Lokaliseret her (29.09.16):

<http://www.emu.dk/sites/default/files/Dansk%20-%20januar%202016.pdf>

EMU Danmarks Læringsportal (2016): It og medier – vejledning. Lokaliseret her (29.09.16):

<http://www.emu.dk/modul/it-og-medier-vejledning>

EU Kids Online network (2016). *EU Kids Online*. Lokaliseret her (29.09.16):

<http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Home.aspx>

http://eprints.lse.ac.uk/57878/1/EU_Kids_Online_Disadvantaged_children.pdf

Hjarvard, Stig (2013). *The Mediatization of Culture and Society*. London and New York: Routledge.

Kress, Gunther (2010). *Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication*. New York, Routledge

The Partnership for 21st Century Skills (2013). *Framework for 21st Century Learning*. Lokaliseret her

(29.09.16): <http://www.p21.org/>